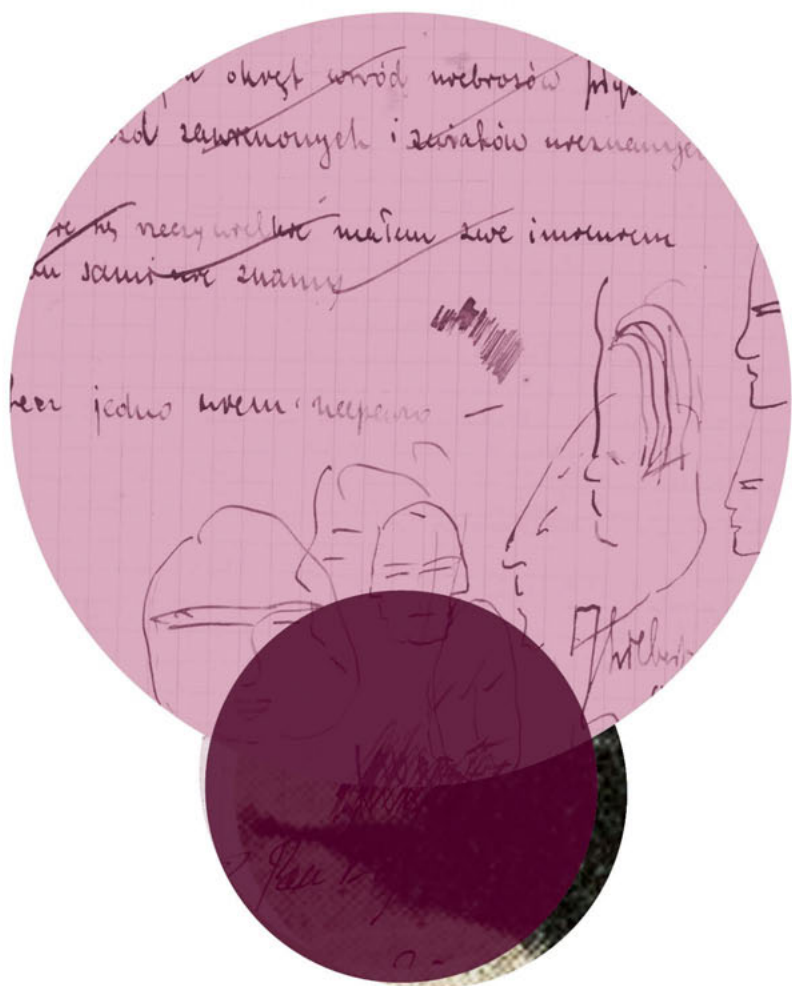

Lektury

Lektury

Jerzy Liebert. Lektury

pod redakcją
Joanny Kisiel i Elżbiety Wróbel

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego • Katowice 2020

Redaktor serii: Historia Literatury Polskiej
Marek Piechota

Recenzentka
Anna Węgrzyniak

Spis treści

- Wprowadzenie (*Joanna Kisiel, Elżbieta Wróbel*) ● 7
- Anna Szóstak
Obsesje Jerzego Lieberta. Poetycka projekcja symbolicznych treści podświadomości a metafizyczny światopogląd poety ● 11
- Marcin Całbecki
Demon Jerzego Lieberta ● 29
- Beata Mytych-Forajter
Lisy Jerzego Lieberta, czyli jak kluczyć, sznurować i chodzić chyłkiem ● 43
- Magdalena Kokoszka
Owady w poezji Jerzego Lieberta ● 55
- Ewa Bartos
„Wiara przed religijnością”. O wierszu *Romantyczność* Jerzego Lieberta ● 71
- Katarzyna Niesporek
Towarzysze modlitwy. Wiersze anielskie Jerzego Lieberta ● 89
- Joanna Warońska
Liryki dramatyczne Jerzego Lieberta ● 117
- Jan Piotrowiak
Pytania stawiane sobie? *Do poety* Jerzego Lieberta – próba lektury ● 139
- Iwona Gralewicz-Wolny
Gorycz wina. O wierszu *Colas Breugnon* Jerzego Lieberta ● 153
- Aleksander Nawarecki
O rzeczach. Interpretacyjne „obroty” wokół wiersza Jerzego Lieberta ● 163
- Ryszard Knappek
Wiersze ostatnie. *Gorzkie wióry* Jerzego Lieberta ● 177
- Katarzyna Janus
„Skądże słowo tak biegnie do dźwięku...”. Jerzego Lieberta refleksja meta-poetycka ● 195

- Bartosz Małczyński
Liche drewnienko Lieberta ● 211
- Janusz Pasterski
Co ukrywa jarzębina, czyli o wierszu *Przed domem jarzębina* ● 223
- Marian Kisiel
Achmatowa i Liebert. Wokół wiersza *Высокие своды костела...* ● 235
- Elżbieta Hurnik
Litanie poetyckie Jerzego Lieberta i Tadeusza Chabrowskiego ● 249
- Elżbieta Wróbel
Słonimski, Liebert i Samozwaniec, czyli historia pewnego żartu. Przyczynek do biografii Jerzego Lieberta ● 263
- Bibliografia (wybór) ● 277
- Noty o Autorach ● 289
- Indeks osobowy (oprac. Joanna Kisiel i Elżbieta Wróbel) ● 295
- Wykaz ilustracji ● 303

Wprowadzenie

Droga literacka Jerzego Lieberta została niespodziewanie przerwana przedwczesną śmiercią w czasie, gdy poeta dopiero rozpoczął dojrzałość twórczą. Na jego dorobek liryczny składają się trzy niewielkie tomiki: *Druga ojczyzna* (1925), *Gusta* (1930) oraz *Kołysanka jodłowa* (tom pośmiertny z 1932 roku), które stanowią pasjonujący zapis kształtowania się poety i człowieka. Niezwykle istotnym dopełnieniem książek poetyckich jest zbiór listów do Bronisławy Wajngold – młodzieńczej powierniczki i przyjaciółki, bardziej znanej w literaturze polskiej pod imieniem Agnieszka, które przyjęła, wstępując do klasztoru, co miało ważne konsekwencje dla rozwoju ich relacji oraz wyraźnie wpłynęło na treść i klimat duchowych poszukiwań Lieberta. Jeszcze tylko kilkanaście szkiców i recenzji drukowanych w „Wiadomościach Literackich” i w „Drodze” uzupełnia spuściznę po młodym poecie. Jednak ta skromna ilościowo twórczość wystarczyła, aby zdobył on wyraziste miejsce w XX-wiecznej liryce, a przede wszystkim zyskiwał coraz to nowych czytelników, zaintrygowanych religijnym niepokojem wierszy oraz przykuł uwagę badaczy, chętnych poznawać jego dzieło w kolejnych, lekturowych odsłonach.

Poeta zaczął pisać w bardzo młodym wieku, od razu próbując określać swoją twórczość wobec zagadnień fundamentalnych – Boga i sensu egzystencji człowieka. Przez krytyków literackich został zaliczony do kręgu poetów religijnych, bo też jego wiersze ujmowane jako liryczna refleksja o relacji człowieka do Boga pozwalają powiedzieć o Jerzym Liebercie zapewne najwięcej. Tym traktem podążały też najważniejsze odczytania badaczy, między innymi Stefana Frankiewicza i Stefanii Skwarczyńskiej oraz ujęcia monograficzne Anny Szczepan-Wojnarskiej czy ks. Stefana Misińca, które w sposób kompleksowy ukazują to najważniejsze oblicze twórcy.

W tomie zbiorowym *Jerzy Liebert. Lektury* na różne sposoby opisywana liryka niepokoju religijnego wyznacza ważny temat badawczych

dociekań i lekturowych przybliżeń. Nic w tym dziwnego, skoro odsłania każdorazowo nowe sensory, nie zastyga w dogmatycznym objaśnieniu, lecz ujawnia swą wielowymiarowość, wewnętrzne splątanie, niejednoznaczność. W otwierającym tom szkicu Anny Szóstak metafizyczne poszukiwania autora *Kołysanki jodłowej* zyskują wymiar tęsknoty za Absolutem, rozumianym jako idea boskości uniwersum, i jawią się jako zdecydowanie odległe od ortodoksyjnej wiary w osobowego Boga. Marcin Całbecki analizuje doświadczenie zła i negatywności werbalizowane w pismach poety i dostrzega lokowanie źródeł demonizmu w zmysłowym, biologicznym życiu. Beata Mytych-Forajter i Magdalena Kokoszka sięgają po motywy zwierzęce (lisy, owady), by z tej perspektywy tropić nieoczywiste sploty tego, co animalne, ludzkie i metafizyczne. Interpretacje skupione wokół wybranego tekstu poetyckiego pokazują mniej znane cechy i często niespodziewane sensory liryki Lieberta. Jej religijność okazuje się problematyczna i ustępuje miejsca pełnej dramatycznych napięć wierze, jak przekonuje Ewa Bartos pisząca o *Romantyczności*. W rozpoznaniu Katarzyny Niesperek doświadczenie religijne przybiera postać walki duchowej, której towarzyszy obecność anielskich istot. Z kolei Joanna Warońska na niektóre z wierszy z aniołami patrzy z perspektywy genologicznej, włączając je do liryków dramatycznych, dialogów pozbawionych komentarza literackiego podmiotu. Innego typu *colloquium* liryczne odsłania Jan Piotrowiak w pastiszowym utworze *Do poety*, w którym dostrzega konfrontację dwóch konterfektów: autoportretu i portretu Jana Lechonia. Wierszem z lektury jest także *Colas Breugnon*, odczytywany przez Iwonę Gralewicz-Wolny jako wyraz dramatycznej niemożności pogodzenia potrzeby wiary w Boga z pragnieniem radości życia. Aleksander Nawarecki, piszący o wierszu *O rzeczach*, dostrzega w nim natomiast niezwykłą filozoficzną i historycznoliteracką rangę, poświadczoną antycypacją refleksji o rzeczach Martina Heideggera i Jacques'a Derridy, a także nieoczekiwanie bogatą literacką recepcją liryku Lieberta. Utwór *Gorzkie wióry* dla Ryszarda Knapka jest powodem do śledzenia w twórczości autora *Guseł* gestów testamentalnych, poszukiwania w niej wierszy ostatnich. Katarzyna Janus podjęła namysł nad refleksją metapoetycką, która w lirykach autora *Kołysanki jodłowej* splata się ściśle z medytacją religijną. Muzyczność w poezji Jerzego Lieberta i jej kulturowe konteksty analizują Bartosz Małczyński (*Na fujarce*) i Janusz Pasternski (*Przed domem jarzębina*). Marian Kisiel zagląda do warsztatu tłumacza, zmagającego się z wierszem Anny Achmatowej, a Elżbieta Hurnik zestawia poetyckie litanie Lieberta i Tadeusza Chabrowskiego. Na koniec Elżbieta Wróbel przedstawia autora *Guseł* w zupełnie niecodziennej dla niego roli humorysty.

Tak odczytywany poeta rozbłyскуje niespodziewanymi tropami, ujawnia mało oczywiste związki kontekstowe. W ten sposób jego twór-

czość zostaje wprowadzona w nowe, czasami zaskakujące przestrzenie tradycji literackiej (przykładowo Miron Białoszewski czy Tadeusz Chabrowski). Wielogłosowość interpretacji składających się na tom sprawia, że otrzymujemy różnorodne i niejednoznaczne spojrzenie na twórczość autora *Drugiej Ojczyzny*. Osobowość liryka zderza się bowiem z różnymi temperamentami i fascynacjami badawczymi zaproszonych do tomu Autorów.

Książkę naszą traktujemy nie tylko jako dopowiedzenie, ale też – mamy nadzieję – istotne uzupełnienie refleksji literaturoznawczej poświęconej Jerzemu Liebertowi. To w pewnym sensie również sprawdzian, jak konkretyzują się jego liryki w świadomości literaturoznawców i w spotkaniu z wrażliwością uważnych czytelników poezji, w jakim stopniu poddają się nowym odczytaniom i co mają nam dziś do powiedzenia.

Tom *Jerzy Liebert. Lektury* jest rezultatem Ogólnopolskiej Sesji Naukowej zorganizowanej przez Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie oraz Instytut Nauk o Literaturze Polskiej im. Ireneusza Opackiego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, która odbyła się we wrześniu 2016 roku w Częstochowie, miejscu urodzenia poety, choć warto od razu zaznaczyć, że miasto to nie odegrało znaczącej roli w biografii Lieberta. W zamierzeniu organizatorów formuła sesji bliższa była seminarium skupionemu wokół twórczości poety, w którym dominowały rozmowy ukazujące szerokie możliwości interpretacyjne poezji autora *Guseł*. Unikanie formuł „gotowych i zamkniętych” pozwoliło na żywą konfrontację odkryć i propozycji interpretacyjnych z sugestiami wysuwanyymi przez innych badaczy. Za ważne i cenne w książce, będącej rezultatem tamtego spotkania, uznajemy zatem krzyżowanie się lekturowych szlaków, powroty tych samych utworów lirycznych w coraz to nowych odsłonach i odczytaniach, jednoczesną spójność i różnorodność proponowanych perspektyw badawczych.

Było to już drugie spotkanie zorganizowane w tej formule, bohaterem pierwszego z nich był Władysław Sebyła, a wydany w 2018 roku tom *Władysław Sebyła. Lektury* zainicjował serię poświęconą wartym przypomnienia i ponownego odczytania poetom dwudziestolecia międzywojennego. Mamy nadzieję, że również wieloautorska monografia *Jerzy Liebert. Lektury* okaże się atrakcyjnym i wartym podjęcia zaproszeniem do odkrywania na nowo twórczości nieco zapomnianych poetów ubiegłego wieku, kierowanym zarówno do badaczy literatury, jak i wszystkich czytelników zainteresowanych poezją.

Wykaz ilustracji

Fot. 1–2. Jerzy Liebert. Autor zdjęcia nieznany.

Źródło: „Wiadomości Literackie” 1931, nr 40 [numer specjalny poświęcony poecie], s. 2.

Fot. 3. Rękopis *Curriculum vitae* Jerzego Lieberta.

Źródło: Biblioteka Uniwersytecka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, rps 969, k. 35.

Fot. 4. Rękopis wiersza *Colas Breugnon* Jerzego Lieberta.

Źródło: Biblioteka Uniwersytecka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, rps 970, k. 2.

Fot. 5. Rękopis wiersza *Jeździec Najstodczy* Jerzego Lieberta.

Źródło: Biblioteka Uniwersytecka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, rps 970, k. 5.

Fot. 6. Fragment rękopisu listu Jerzego Lieberta do Agnieszki z 26 X 1925.

Źródło: Biblioteka Uniwersytecka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, rps 974, k. 126 r.

Fot. 7. Fragment rękopisu listu Jerzego Lieberta do Agnieszki z 26 X 1925.

Źródło: Biblioteka Uniwersytecka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, rps 974, k. 126 v.

Fot. 8. Rękopis wiersza *Obrazek Madonny* Jerzego Lieberta.

Źródło: Biblioteka Uniwersytecka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, rps 970, k. 11.

Fot. 9. Rękopis wiersza *Kolęda* Jerzego Lieberta.

Źródło: Biblioteka Uniwersytecka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, rps 970, 6.

Redakcja
Katarzyna Więckowska

Projekt okładki, stron: przedtytułowej, tytułowej
Anna Krasnodębska-Okręglińska

Redakcja techniczna
Małgorzata Pleśniar

Korekta
Adriana Szaforz

Łamanie
Alicja Załęcka

Copyright © 2020 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-3833-0
(wersja drukowana)

ISBN 978-83-226-3834-7
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 19,0 + 4 wklejki. Ark. wyd. 20,0.
PN 3938

Papier offset. kl. III, 90 g Cena zł 64,90 (w tym VAT)

Druk i oprawa: Volumina.pl Daniel Krzanowski
ul. Księcia Witolda 7-9, 71-063 Szczecin